

նի մեր հասարակութեան համար և մենք կարողանանք պահել ու պահպանել զպլանոցը:

Գ. Ռ.

ՅՕՐԵԼԻԱՆՆԵՐԻ ՑԱՐԻՆ

Վերջին տարիները հայ հասարակութիւնը տօնեց մի շարք նշանակալից յօրելեաններ:

Մի շարք բաղմամբաստակ հայ գրական-հասարակական գործիչներ և կուլտուրական հիմնարկութիւններ արժանացան հասարակութեան բարոյական և նիւթական իրախուսանքին, գնահատուեցան ըստ արժանւոյն:

Հայ հասարակութեան լայն խաւերը, որ բարոյական այնքան պարտք ունէին հատուցանելու հայ գրականութեան և հայկական կուլտուրայի անխոնջ, քրտնատանջ մշակներին, յարմար տարիներ ունեցան գոնէ մասամբ հատուցանելու այդ վեհագոյն պարտքը և սրտանց ողջունել մեծանուն գործիչներին:

Այո, ես գիտեմ, որ յօրելեանները չի կարելի լիովին հաշուել մի հասարակութեան կուլտուրական առաջխաղացման անհերքելի ապացոյցներ. գիտեմ, որ յօրելեանական աղմկալից ծափահարութիւնները այնքան էլ լուսաւոր երեւոյթի ցուցանակներ չեն ամբողջովին, սակայն, թոյլ տուէք ինձ լինել մի քիչ իղէալիստ և այդ կուլտուրական տօները ի մի հաւաքելով, դասել նրանց այն լուսաւոր երեւոյթների շարքը, որ գոնէ մասամբ ապացոյց են հասարակութեան լայն խաւերի վեր բարձրանալուն կուլտուրականութեան սանդուղքի աստիճաններով:

Ես կողմնակից չեմ կոյր, անհիմն լաւատեսութեան, աւելի շուտ, հայկական կեանքի վերաբերմամբ, ես ինձ կարող եմ հաշուել յոռետես:

Ես գիտեմ, որ հայերէն գիրքը չ'ունի ընթերցող, հայերէն թերթը չունի բաժանորդ, հայ զպրօցը անմխիթար գրութեան մէջ է, հայ բեմը չունի յաճախորդների լայն շրջան:

Ես գիտեմ, որ հայ գրողը ազբատ է և ստիպուած ճարել օրուայ հացը ուսուցչութեամբ կամ մի այլ պաշտօնով. ես գիտեմ, որ հայ ուսուցիչը կուպէկներ է ստանում և ապրում խոնար ու պող խցիրում. գիտեմ, որ ատատակոտ է հայ գերասանի ուղին և որ հայ ժուրնալիստի երազն է հօնօրաբը:

Բայց...

Անթափանց խաւարը երբեմն պատուող լուսոյ չնչին շողը անգամ վառ արեղակ է թլուսմ խաւարի ճանկերում խարխափողին:

Անուանեցէք ինձ օպտիմիստ, երազլուտ, բանաստեղծ, բայց ևս չեմ կարող առանց հրճուանքի և բուռն ուրախութեան կարգաւ հայ վատակաւոր գրողների յօրելեանների նկարագրութիւնը, զպրօցական-ուսուցչական և գրական ֆօնդերի իրազարծման նուիրուած սողերը:

Ես յօգնել եմ հայ իրականութեան ցաւոտ մթնոլորտի յեղձուցիչ օդը ծծելուց. թոյլ տուէք, որ անհուն բերկրանքի ժալատը խաղայ իմ գէմքին. թոյլ տուէք, որ ոսկի անուրջներ ծնեն սըրտուծա ձրագրական այդ, դուցէ և չափազանցրած, դուցէ և խաբուսիկ լուրերը:

Ծանր է, անխ անչափ ծանր, յուսախարուրը, բայց էլ աւելի ծանր, էլ աւելի խեղդիչ է անծայր յոռետեսութիւնը:

* * *

Այս 1912 թուականը կարելի է իսկապէս անուանել յօրելեանական տարի:

Այս տարի լրանում են մի շարք յօրելեաններ, հայ գրականութեան և հայկական կուլտուրայի լուսաւոր տօներ:

Վէհագոյնը այդ տօներից, մեծագոյնը այդ յօրելեաններից անշուշտ հայկական տպագրութեան 400-ամեակն է:

Անգուզական տօն:

Հայ մտքի, հայ կուլտուրայի տօնը:

Կարելի է հրեակայել աւելի մեծ, աւելի վէճ յօրելար, քան թէ՛

Հայ գիրքը:

Եւ ս' եռանդուն գործունէութիւնը, այն բուռն աշխատանքը, որ այսօր սկսուել է հայ հասարակութեան լայն խաւերում մթթէ կարող է բերկրանք չըծնել հայկական կուլտուրայի առաջխաղացմանը նախանձախնդիր իւրաքանչիւր մէկի սրտում:

Հայ գրքի յօրելեանը:

Այո, թոյլ տուէք, գէթ մի ժամ մոռանալ հայ իրականութեան ցաւոտ կողմերը, թոյլ տուէք մի բողբ գէն շարտել սև կապանքը իմ աչքերից, ազատ թողնել գէթ մի վարկեան ցաւոտ քնարիս արտասուքի լարերը և օրհնիրդ կարգաւ մեծ յօրելարին...:

* * *

Մամուլի տուած լուրերը գրաւական են այն հաւատին, որ հայ դրքի մեծ տօնը էլ կատարուի ըստ արժանւոյն փառահեղ կերպով:

Յօրեկանական հանդէսների նախաձեռնութիւնը վերցրած երկու պատուական ընկերութիւնների՝ Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան և Թիֆլիսի հրատարակչական ընկերութեան անունները գրաւական են յօրեկանի արժանաւոր իրագործմանը:

Հայ դրքի տօնը կարժանանայ փառաւոր տօնախմբութեան:

Սակայն, այդ նախյօրեկանական դենտային արխատանքը չպէտք է մոռացնի մեզ, որ այդ մեծ տօնից զատ այլ տօներ էլ ունենք մինք տօնելու այս տարի:

Հայկական նոր գրականութեան փառաւոր գոհարի, մեր «գիրք-գրքոց»-ի, անմոռաց «Վէրք Հայաստանի» ի հօթանամամեակը:

Մեր աւագագոյն լրագրի՝ «Մշակ»-ի բառասնամեակը:

Հայ բեմի ամենամեծ մշակներից մէկի, ծերունի հայ դրամատուրգ Գ. Սոււդուկեանի գրական գործունէութեան երեսնամեակը:

Հայ քնարի տիտաններ Յ. Յովհաննիսեանի և Յ. Թումանեանի յօրեկանները:

Հայկական Նաղսօսի, դժբախտ Դուրեանի վաղժամ մահուան քառասնամեակը:

Արովհան, Սոււրուկեան, Դուրեան, Յովհաննիսեան, Թումանեան:

Թանգագին անուններ, հարազատ դէմքեր:

Տօնենք ըստ արժանւոյն վէհ յօրեկանները:

Պսակներով զարդարենք հայկական կուրտուրայի մեծ մշակների ճակատը:

Սիրով և երախտագիտութեամբ ողջունենք կենդանի անմահներին:

Ծաղիկներով զարդարենք մեռածների շերեմը:

ՍԻՄ. ՀԱՄԱԼԵԱՆ

Խարկով

«ՄՇԱԿ»-ի 40-ԱՄԵԱԿԸ, ԹԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱ-ԳՐՈՒԹԵԱՆ 400-ԱՄԵԱԿԸ

Ահա այն հարցը, որ սքօղուած զանազան սկզբունքային և գիտական վիճաբանութիւնների անուան տակ, հրատապ բանակուելի նիւթ է

գարձել այժմա Տիֆլիսի երկու անհաշտ հայ օրաթերթերի՝ «Մշակ»-ի և «Հորիզոն»-ի համար:

Կարդում եմ Տիֆլիսում գումարուած, տպագրութեան յօրեկանի առթիւ, ժողովների արձանագրութիւնները, Լէօի և Ստ. Մալխասեանի յօդուածները, և երկու թերթերի խմբագրական նկատողութիւնները և առաւել ևս վշտանում, աւելի ևս ամօթից ճնշում: Հայազգի երկու տարածուած թերթեր օրը ցերեկով հասարակականագրային լուրջ ծանրակշիռ հարցերը գարձել են անձնական հաշիւների հարց. մեծ, կարեւոր խնդիրները փոքրացրել, նսեմացրել են ու արգահատելի գարձել և իրենց և այդ հարցերին:

Լրջմիտ, գործին ծանօթ եզոզը այդ բոլոր ժողովներից, անգամ գիտական պարզաբանութիւններից կարող է եղրակացնել, որ մի կողմից այսպէս կոչուած «Հորիզոնականները» ցանկանում են խափանել «Մշակ»-ի յօրեկանը, կարծես ուղղում են վրէժ լուծել իրենց անհաճոյ Հ. Առաքիչեանից ու Ա. Քալանթարից և այդ պատճառով «Մշակ» թերթին-այդ հասարակական օրգանին են ցանկանում վնասել. միւս կողմից «մշակականները» աշխատում են անպատճառ թերթի յօրեկանը կատարել—որ կնշանակէ դրամ ժողովել և թերթն ապահովել և այդ նպատակով զանազան բացատրութիւններ, յայտադրել են ներկայացնում ապացուցելու որ տաջին տալագրութիւնը 1512 թ. չէ լոյս տեսել, այլ աւելի ուշ:

Միթէ իրօք այս տեսակ բանակուելը, որին այս անունը տալն անգամ մեղք է, պատիւ է բերում այդ թերթերին: Միթէ հասարակականգրական գործիչներին վայել է զանազան տեսակ շինծու պատճառաբանութիւնների մէջ ընկնել, որ խանգարուի այս կամ այն յօրեկանը: Չէ որ հէնց այդ թերթերը իրենք պէտք է նպաստեն հաւասարտպէս երկու յօրեկանի էլ կանոնաւոր, յաջող կազմակերպմանը. չէ որ այդ թերթերը պէտք է հասարակական ծանրակշիռ հարցերը անաշտ վերլուծութեան ենթարկեն և ոչ թէ միտումաւոր լուսաբանութիւնների առարկայ դարձնեն:

Միամիտ պիտի լինել կարծելու համար, որ այժմ Տիֆլիսում իրօք 1512 թ. սկզբունքային հարցով են զբաղուած, որովհետեւ բանակուելի մէջ մտածները, բանակուելի ընթացքը բոլորովին այլ բան է ցոյց տալի: Սակայն, եթէ իրօք երկու կողմն էլ անաշտ հասարակական գործիչներն են.